

صندوق‌های قبور ائمه علیهم‌السلام

در عراق

سیدناصر نقشبندی
ترجمه محمدمهدی رضایی

چکیده

حرم‌های ائمه معصوم علیهم‌السلام را باید نمادی روشن از پیشینه دینی و فرهنگی و تاریخی در شهرهای اسلامی دانست. در شهر سامرا دو قبر شریف امام هادی و امام عسکری علیهم‌السلام و سازه‌های مربوط به زیارتگاه ایشان، هر زائر شیفته و دقیق‌نگر را به دقت و تأمل وامی‌دارد و چشم‌اندازی تماشایی از گذشته افتخارآمیز فرهنگ و هنر اسلامی را پیش روی او قرار می‌دهد؛ از جمله باید به نقوش و کنده‌کاری‌های موجود بر صندوق‌هایی که روی قبرهاست - صندوق‌هایی که حقایق بزرگی را در رابطه با تقدس این مکان‌ها و اهتمام شدید مسلمانان در حفظ ابعاد دینی و جنبه‌های هنری و زیبایی‌شناسانه آن معلوم می‌دارد - اشاره کرد.

کلید واژه‌ها: زیارتگاه، سامرا، صندوق‌ها، نوشته‌ها، کنده‌کاری، نقوش.

زیارتگاه کاظمین علیه السلام در عراق

در این زیارتگاه دو صندوق وجود دارد: یکی بر قبر امام موسی بن جعفر علیه السلام و دیگری روی قبر امام جواد علیه السلام که به فرمان شاه اسماعیل صفوی در سال ۹۲۶ قمری ساخته شده‌اند و همچنان که بر صندوق قبر امام کاظم علیه السلام حک شده، این کار با بازسازی حرم کاظمین، مصادف با ۱۵۱۹ میلادی، همزمان بوده است. این دو صندوق، بزرگ و به یک شکل و اندازه‌اند و سطحی از چوب مرغوب و محکم دارند. طول هر کدام سه متر و نیم و عرض هر یک حدود دو متر و بلندی‌شان نیز دو متر است.

هر صندوق از چهار تخته بزرگ و هشت تخته کوچک متصل به اطراف تخته‌های بزرگ تشکیل شده است؛ یعنی در هر یک از جهات چهارگانه صندوق، سه تخته به کار رفته است: یک تخته بزرگ در وسط و در هر طرف آن دو تخته کوچک؛ بالای آن نیز کتیبه‌ای زیبا مزین به نقوش و نوشته‌ها دیده می‌شود.

هر یک از این تخته‌های بزرگ و کوچک، خود از تعداد زیادی قطعات کوچک‌تر، با شکل‌های مختلف و متنوع هندسی، که به طور منظم و منسجم در کنار هم چیده و به هم متصل شده و تخته‌ای صاف و مقاوم را شکل داده، به وجود آمده است و چهار طرف آن را قابی زینت‌کاری شده، که به کتیبه‌ها متصل است، در بر گرفته است. هر قطعه از این قطعات به اندازه و کوچک، با نقش‌های هندسی و گل و بوته و شکل‌های دیگر، با کنده‌کاری و قلم‌زنی و رنگ‌آمیزی و دیگر شیوه‌های هنری، که خاص هنرمندان مبدع و مبتکر است، زیباسازی شده است. می‌توان گفت که تزئینات هر تخته تا اندازه‌ای با لوح دیگر تفاوت دارد و هنر اعمال شده بر این تخته‌چوب‌ها همان خاتم‌کاری است که از دقیق‌ترین و چشم‌گیرترین هنرها به شمار می‌رود.

برای تزئین و خاتم‌کاری قطعات این دو صندوق، از چوب آبنوس و عناب و لیمو و ساج و عاج فیل و استخوان شتر و اسب و انواع صدف‌ها و فلزاتی چون برنز و طلا و نقره و روغن‌های رنگی براق و روغن صندلوس و مواد روغنی دیگر و مانند آن، که از جهت زیبایی

و دقت و دل‌انگیزی قابل توصیف نیست، استفاده شده و بر بعضی تخته‌ها نوشته‌هایی به خط نسخ، به صورت ترکیبی و درهم، با حروف خوانا و خوش‌نما به چشم می‌خورد و بعضی کلمات نیز برای زیبایی به خط کوفی بر تخته‌ها نقش زده شده است.

صندوق قبر امام کاظم علیه السلام

اینک به نوشته‌های روی صندوق قبر امام موسای کاظم علیه السلام می‌پردازیم. بر هر یک از تخته‌های کوچک متصل به دو تخته بزرگ در جهت قبله، ده سطر با خط نسخ خوانا نوشته شده است: چهار سطر در سمت راست، چهار سطر در سمت چپ، یک سطر در طرف بالا و یک سطر هم بر پایه صندوق. البته با ضمیمه سطور نوشته شده بر تخته کوچک دیگر، جمعاً بیست سطر می‌شود. نوشته‌های تخته کوچک اول، که سمت راست قاری قرار دارد، بدین ترتیب است:

هذا ضريح سيد هذه الامة و كاشف الكروب و الغمة و سابع معصومي الائمة

كبير القدر عظيم البينات كثير التهجد و الصلوات المشهود له

بالفضائل و الكرامات و المشهور بالعبادة و المواظب على الطاعات

الامام (للخير) القائم الصائم العالم الذي هو لبناء الباطل

هادم ابو ابراهيم موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علي زين العابدين

بن الحسين الشهيد

ابن الامام المفروض الطاعة على المؤمنين و امام المتقين اسد الله الغالب

ابو الحسين علي بن ابي طالب عليهم الصلوات المباركة و التحيات

انماها ما اظلم ليلها و ازهر ضحاها و كمل عمله و اصطناعه

في شهر الله الاعظم رمضان المبارك من شهور سنة ست و عشرين و تسعمائة

و صلى الله على سيدنا و نبينا و آله الطاهرين و الحمد لله رب العالمين

این قبر سرور امت و غمگسار مردم و هفتمین امام معصوم، بنده ارجمند و دارای نشانه‌های بزرگ و بسیار شب‌زنده‌دار و نمازگزار و نامبردار به فضائل و کرامات، مشهور به عبادت و مواظب بر طاعات، پیشوای خیر و اهل نماز و روزه و دانایی که ویران‌کننده بنای باطل است، ابواب‌اراهیم موسای کاظم، فرزند جعفر صادق، فرزند محمد باقر، فرزند علی زین‌العابدین، فرزند حسین شهید، فرزند امام واجب‌الطاعه بر مؤمنان و سالار متقیان شیر پیروزمند خداوند پدر حسن و حسین علی بن ابی‌طالب که درودها و سلام‌های بابرکت و فزاینده تا همیشه روزگار بر آنان باد. کار ساخت‌وساز این صندوق در ماه باعظمت الهی رمضان المبارک از سال ۹۲۶ هجری قمری به پایان رسید و درود خدا بر سرور و پیامبر ما محمد و خاندان مطهرش. والحمد لله رب العالمین.

بر تخته دوم نیز ده سطر نوشته شده که از پایه سمت راست با این عبارات شروع می‌شود:

بامر السلطان العادل الكامل محیی مراسم

الشریعة المصطفویة معلی معالم الطریقة المرتضویة

الذی فات سلاطین الآفاق بحباک

جلان مسددة و اطناب ظلال معدلته علی

مفارق اهل الاسلام ممددة و الموفق من عند الملك المنان

السلطان بن السلطان بن السلطان

ابو المظفر شاه اسماعیل خان الحسین

خلد الله اقبال و ایده علی مفارق اهل الاسلام

ظلاله و تمت هذه الصنعة الشریفة بعد مساعدة

التوفیقات الالهیة و معاضدة التأيیدات الشاهیة فی سنة...

به امر سلطان دادگر و کامل، احیاگر مراسم دین و آیین مصطفوی و برپا دارنده

نشانه‌های طریق علوی، همو که به ریسمان شوکت خویش سلاطین عالم را به هم آورد و در اختیار گرفت و سایه‌سار عدالتش بر سرزمین‌های پراکنده اسلامی گسترده شده است، آن توفیق‌یافته از سوی خداوند مالک و نعمت‌دهنده سلطان فرزند سلطان فرزند سلطان، سلطان ابوالمظفر شاه اسماعیل خان حسینی، که خداوند سایه اقبالش را بر مناطق مختلف اسلامی پاینده بدارد، این ساخته شریف پس از همراهی توفیقات الهی و یاری حمایت‌های شاهانه در سال... .

و در دو طرف آخرین سطر، رقم‌های تاریخ حکاکی شده که چندان روشن و خوانا نیست. در دو سوی تخته بزرگ، دو دایره وجود دارد. وسط هر دایره، مربعی نقش شده که با خط نسخ، داخل آن در سه سطر چنین نوشته شده است: «لا اله الا الله، محمد رسول الله، علی ولی الله» و در فاصله‌های چهارگانه بین هر دایره و مربع داخل آن، با قلم نسخ نام‌های ائمه دوازده‌گانه ثبت شده است؛ در هر فاصله سه نام از بالا به پایین: (محمد، علی، حسن، حسین، علی، محمد، جعفر، موسی، علی، محمد، علی، حسن).

بر دایره دوم نیز همان کلمات دایره اول نوشته شده است. بر تخته‌های کوچک متصل به تخته‌ای که در جهت قبله و سمت پاها قرار گرفته، میان چهارده خانه شش گوش نام‌های ائمه علیهم‌السلام نوشته شده، در هر شش گوش یک نام؛ دو شش گوش در بالا، دو در پایین، پنج تا در سمت راست و به همین شمار در سمت چپ، با خط نسخ خوانا:

اللهم صل علی محمد المصطفی

و صل علی علی المرتضی

و صل علی فاطمة الزهراء

و صل علی الحسن المجتبی

و صل علی الحسین الشهید بکربلاء

و صل علی علی زین العابدین

وصل علی محمد الباقر
وصل علی جعفر الصادق
وصل علی موسی کاظم
وصل علی علی الرضا
وصل علی محمد التقی
وصل علی علی النقی
وصل علی الحسن العسکری
وصل علی محمد المهدي

اما بر دیگر تخته‌ها که مفاد جهت قبله و سمت پاها واقع‌اند، چیزی نوشته نشده و تنها نقوش و تزیینات مختلف دیده می‌شود.

صندوق قبر امام محمد الجواد علیه السلام

متن مکتوب قبر امام جواد علیه السلام

با خط نسخ و حروف خوانا بر تخته بزرگ در طرف سر شریف، تمام سوره دهر نگاشته شده است و با جمله «صدق الله العظيم و صدق رسوله الکریم» پایان یافته.

بر تخته بزرگ، در خلاف جهت قبله، با خط کوفی مزین به عاج، سه بار واژه «علی» رو به مرکز نوشته شده و پیرامون آن سه بار واژه «محمد» رو به مرکز حکاکی شده است. اینها داخل هیجده خانه شش‌گوش قرار گرفته که شش تای آن سمت بالا و به همین شماره سمت پایین، و سه تا در جهت راست و به همین تعداد در سمت چپ تخته است.

به همین شیوه بر دو تخته کوچک متصل به این تخته بزرگ، واژه «علی» به تنهایی با عاج در داخل چهارده شش‌گوش نوشته شده است؛ دو شش‌گوش در بالا، دو تا در پایین، پنج تا سمت راست و به همین تعداد در سمت چپ. اما در طرف پاها و سمت قبله، نوشته‌ای وجود ندارد؛ بلکه کنده‌کاری‌ها و نقش برجسته‌های رنگی‌ای دیده می‌شود.

این دو صندوق پس از ترمیم به شکل بسیار زیبایی درآمده‌اند و قسمت بالای آنها با آیاتی از قرآن کریم زینت یافته که به تعمیرات جدید مربوط می‌شود و قدیمی نیست. در چهار گوشه این دو صندوق، جام‌های شیشه‌ای نصب کرده‌اند و داخلشان لامپ‌هایی روشن است. روی این صندوق‌ها یک پنجره بزرگ نقره‌ای قرار داده شده که در چهار گوشه آن گوی‌های طلایی خودنمایی می‌کنند و این، علاوه بر شکوه و هیبت مرقد مطهر، آیتی از زیبایی و اعجاب و جمال به شمار می‌آید.

زیارتگاه امامین عسکریین علیهما السلام

در حرم عسکریین علیهما السلام در سامرا، سه صندوق وجود دارد: یکی بر قبر امام هادی علیه السلام، دیگری بر قبر فرزندش امام عسکری علیه السلام و سوم بر قبر نرجس خاتون. این صندوق‌ها به فرمان نهمین شاه صفوی، سلطان حسین، در سال ۱۱۰۹ هجری قمری، برابر با ۱۶۹۷ میلادی ساخته شده‌اند و بر صندوق‌ها نیز همین تاریخ ثبت است.

صندوق‌ها از چوب ساج به عمل آمده و هرکدام پنج طرف دارد: چهار طرف در چهار سو و یک طرف رو به سقف که درپوش است. نیازی نیست که کنده‌کاری‌ها و نقوش برجسته این صندوق‌ها را به طراز دو صندوق مشهد کاظمین، شرح و تفصیل دهیم. مواد و چوب‌ها همان است و نقوش البته با هم اختلافاتی دارند. ما در اینجا تنها به ذکر نوشته‌های قلم نسخ این سه صندوق، که به زیبایی نقش زده شده، بسنده می‌کنیم.

نوشته‌های صندوق قبر امام هادی علیه السلام

نوشته‌های درپوش صندوق با حروف نسخ خوانا از سمت قبله شروع می‌شود و گرداگرد آن ادامه می‌یابد:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (احزاب: ۵۶). اللهم صل على البشير النذير و السراج المنير رحمة للعالمين و فخر المرسلين ابي القاسم محمد بن عبدالله خاتم النبیین، و صل على الاورع السبطين

و الحبل المتین و سید الوصیین و السابقین علی بن ابی طالب امیر المؤمنین، و صل علی
السیدة الغراء و البتول العذراء فاطمة الزهراء، و صل علی امام التقی.

«خداوند و فرشتگان بر پیامبر درود می فرستند. ای مؤمنان بر او درود بفرستید و
تسلیم فرمانش باشید». خداوندا! درود فرست بر بشارت گر، بیم دهنده، چراغ تابان،
رحمت جهانیان، مایه افتخار رسولان، ابوالقاسم محمد بن عبدالله خاتم پیامبران؛ و
درود فرست بر بنده پرهیز کار و آکنده از علم، ریسمان محکم الهی، سرآمد اوصیا
و پیشتازان، علی بن ابی طالب امیرمؤمنان؛ و درود فرست بر بانوی گران ارج، بتول
عذراء، فاطمه زهراء؛ و درود فرست بر پیشوای پارسا.

نوشته‌های سمت سر شریف

و سبط المصطفی و شبیل المرتضی مصباح الهدی ابی محمد الحسن بن علی المجتبی،
و صل علی المعصوم المؤید کھف الامة و والد الائمة و سید شباب اهل الجنة صفوة
المصطفین و قره عین رسول الثقلین الامام الشھید ابی عبدالله الحسین.
و نواده مصطفی و فرزند مرتضی، چراغ هدایت ابی محمد حسن بن علی مجتبی؛ و
درود فرست بر معصوم تأیید شده خداوند، پناه امت و پدر پیشوایان و سرآمد جوانان
بهشت، زبده برگزیدگان و نور چشم رسول انس و جن، امام شھید ابی عبدالله حسین.

نوشته‌های سمت پشت به قبله

و صل علی ائمة الانام و مصابیح الظلام و دعائم الاسلام و خلفاء الرحمن و حملة
القرآن و شفعاء يوم الدين و ضیاء سید المرسلین و معاقل المؤمنین علی بن الحسین
زین العابدین و محمد بن علی الباقر علم النبیین و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر
کاظم غیظ المعتدین و علی بن موسی الرضا المرتضی لاهل السماوات و الارضین،
البار الامین و محمد بن علی جواد علی الاجواد و علی بن محمد الهادی الی الحق
الیقین و الحسن بن علی الناصر للدين الحجین.

و درود فرست بر پیشوایان مردمان و روشنائی‌های در تاریکی‌ها و پشتوانه‌های

اسلام و خلفای خداوند رحمان و حاملان قرآن و شفاعت‌گران روز پاداش و نور
چشمان سید رسولان و پناهگاه‌های مؤمنان علی بن حسین زین‌العابدین و محمد بن
علی شکافنده دانش پیامبران و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر فروخورنده خشم
ستمگران و علی بن موسی الرضا امام پسندیده اهل آسمان‌ها و زمین و نکوکار و
امانتدار، و محمد بن علی بخشنده‌ترین بخشنندگان، و علی بن محمد هادی به حقیقت
یقین، و حسن بن علی یاریگر دین خدا و حجت‌های الهی.

نوشته‌های سمت پاها

المبین الحسن المهدي المنتظر لتفريج كرب المؤمنين اللهم عجل فرجهم و اهلك
اعدائهم و احشرنا معهم و ارزقنا شفاعتهم و لا تفرق بيننا و بينهم في الدنيا و الآخرة
برحمتك يا ارحم الراحمين و يا خير الغافرين.

امام مبین مهدی منتظر برای زدودن غم‌های مؤمنان. خداوند! در کار ایشان گشایش
عاجل پدید آور و دشمنانشان به هلاکت رسان و ما را با آنان محشور فرما و
شفاعتشان را روزی‌مان کن و میان ما و آنها در دنیا و آخرت جدایی مینداز. به
رحمت ای مهربان‌ترین مهربانان و ای بهترین آمرزندگان.

در کنار این نگاشته‌ها تا وسط درپوش صندوق با شروع از جهت قبله چهار سطر بدین
قرار نوشته شده است:

يا معين من استعانه، يا مغيث من استغائه، يا عاصم من استعصمه، يا منان يا مرشد من
استرشد به يا عالم، يا كافي من استكفاه يا غافر من استغفره، يا ارحم من استرحمه، يا
منعم يا مكرم من استكرمه يا ديان.

ای یاریگر آن که از تو یاری خواهد! ای فریادرس آن که از تو فریاد طلبد! ای
نگاه‌دارنده آن که از تو حفظ و حمایت خواهد! ای نعمت‌دهنده! ای راهنمای
آن که از تو راه جوید! ای عالم! ای کافی برای آن که از تو بسندگی خواهد!
ای آمرزنده آن که از تو آمرزش طلبد! ای رحمت‌کننده بر آن که از تو مهر

و شفقت جوید! ای خدای منعم! ای تکریم کننده آن که از تو حرمت و کرامت

طلبید! ای حاکم!

در میانه تخته درپوش سه ستاره، که هر کدام هشت پر دارد، دیده می شود. داخل هر کدام سه سطر نوشته شده است. در ستاره وسط علاوه بر سه سطر، تاریخ نیز ثبت شده است:
ستاره اول: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾؛ «آنان که گفتند خدا پروردگار ماست و استقامت ورزیدند، نه ترسی بر آنهاست و نه اندوهگین شوند» (احقاف: ۱۳).

ستاره دوم: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً﴾؛ «و خداوند اراده کرده است پلیدی را از شما خاندان بزدايد و به بهترین وجه پاک و پاکیزه تان گرداند» (احزاب: ۳۳).

ستاره سوم: ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾؛ «و از آنان کسانی را پیشوایان قرار دادیم که به امر ما هدایت می کنند. از آن رو که شکیبایی کردند و به آیات ما یقین آوردند» (سجده: ۲۴).

در چهار طرف صندوق اما نوشته ای وجود ندارد جز بعضی ابیاتی که در آخر بحث به آنها اشاره خواهیم کرد.

ابعاد صندوق: طول ۲۱۸ سانتی متر، عرض ۱۲۶ سانتی متر، ارتفاع ۱۲۷ سانتی متر؛ طول درپوش ۲۲۴ سانتی متر؛ محیط اطراف ۶۹۶ سانتی متر و محیط ارتفاع در سه جهت ۳۴۸ سانتی متر.

نوشته های کنده کاری شده بر صندوق قبر امام حسن عسکری علیه السلام با خط نسخ

نوشته های روی درپوش صندوق که از طرف سر شروع شده و گرداگرد ادامه یافته است:

واقر عیوننا برؤیتهم واحشرنا معهم فی الدنیا والآخره یا ارحم الراحمین. اللهم انا نتقرب الیک بحبهم و نوالی ولیهم ونعادی عدوهم وبفضلهم نقر ونؤمن باولهم و آخرهم وباطنهم و ظاهرهم فضلاً لهم لانکرا ولا نبغی بهم بدلا ولا اتخذ معهم

وليجة واعترف بان الحق فيهم ولهم ومعهم وبهم واجعلنا من انصارهم يا رب العالمين.

و دیدگان ما را به دیدارشان شاد فرما و در دنیا و آخرت با آنان محشورمان بدار ای مهربانترین مهربانان. خداوندا! ما با دوستی ایشان به تو تقرب می‌جوئیم و با دوستانشان دوستی و با دشمنانشان دشمنی می‌ورزیم و به فضیلتشان اعتراف داریم و به اولین و آخرین و به حقیقت و ظاهرشان ایمان آورده‌ایم و این فضلی است برای آنان، نه انکاری. و به جای ایشان دیگری را نمی‌خواهیم و با وجود ایشان یار و همدمی نگیریم و معترفم که حق در میان ایشان، از آن ایشان و با ایشان است و به دست ایشان اقامه می‌گردد. و ما را از هواداران ایشان قرار ده، ای پروردگار جهانیان.

نوشته‌های طرف دیگر

شفيع الخلق اجمعين يوم الدين و رحمة العالمين محمد بن عبدالله خاتم النبیین و صل علی ولیک المرتضى و سيفک المنتضى و آیتک الكبرى و کلمتک العلیا الشهاب الثاقب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب، و صل علی الصديقة الطاهرة الرضية المرضیة الزکیة الکریمة المحدثة العلیمة المغصوبة المقهورة المعصومة الشهيدة فاطمة الزهراء سیده النساء و علی امها ام المؤمنین خدیجة الكبرى و صل علی امامی الهدی و کهنی الوری و علمي التقی قرتي عين رسول الثقلین الامامین المعصومین المظلومین الحسن و الحسین سیدی شباب اهل الجنة اجمعین و صل علی. (نوشته بعدی جدید است)

اشرف الموحدين علي بن الحسين زين العابدين، و صل علی امین الله و علی حبیبه. شفاعت کننده تمام مردمان در قیامت و رحمت بر هستی‌ها محمد بن عبدالله خاتم پیامبران؛ و درود فرست بر ولی خود مرتضى و شمشیر آخته و نشانه عظمی و کلمه برتر خود شهاب ثاقب امیر مؤمنان علی بن ابی طالب، و درود فرست بر صدیقه طاهره رضیه مرضیه زکیه کریمه محدثه علیمه که حقیقتش به ظلم و ستمت غصب گردیده، معصومه شهیده فاطمه زهرا، سرآمد زنان، و بر مادرش ام المؤمنین خدیجه کبری؛

و درود فرست بر دو امام هدایت، پناهگاه مردمان و نشانه‌های تقوا و نور چشمان رسول عالمین، دو پیشوای معصوم و ستم‌رسیده حسن و حسین سروران جوانان اهل بهشت؛ و درود فرست بر اشرف یکتاپرستان علی بن حسین، زین‌العابدین؛ و درود فرست بر امین و محبوب خداوند.

نوشته‌های طرف پاها

و حجت‌ه علی جمیع خلقه و موضع سره و عیبه علمه امام المتقین محمد بن علی باقر علم النبیین، و صل علی نور الله فی ظلمات الارضین و شافع المذنبین و وارث علم المرسلین ابن عبدالله جعفر بن محمد الصادق الامین، و صل علی الامام العلیم و السید الکریم و الصراط المستقیم ابن ابراهیم موسی بن جعفر الکاظم الحلیم، و صل علی . و حجت او بر همه خلق و جایگاه سرّ و گنجینه علم الهی، پیشوای متقیان، محمد بن علی، شکافنده علم پیامبران؛ و درود فرست بر نور خدا در تاریکی‌های زمین، و شفیع گنهکاران و میراث بر علم رسولان ابی عبدالله جعفر بن محمد صادق امین؛ و درود فرست بر پیشوای دانا و آقای بزرگوار و راه مستقیم خداوند ابی ابراهیم موسی بن جعفر کاظم بردبار؛ و درود فرست بر.

نوشته‌های طرف پایانی

حجتک العظمی و امینک علی جمیع الوری و سلیل الهدی و ربیب التقی ابن الحسن علی بن موسی الرضا، و صل علی امین البلاد و نور العباد و شافع یوم استناد و سلالة الائمة الامجاد ابی جعفر محمد بن علی التقی الجواد، و صل علی جنب الله القوی و وجه الله المضىء و باب الله العلی ابن الحسن علی بن محمد التقی، و صل علی سید الاخیار و امام الابرار و حجة الجبار العالم بالسر الخفی و وارث علم النبی الحسن بن علی العسکری، و صل علی وصی الاوصیاء و ولی الاولیاء المنصور من السماء المظفر علی الاعداء خلیفة الرحمن و شریک القرآن و خلیفة الایمان و کاشف الاحزان الحجة بن الحسن صاحب الزمان، اللهم وال من والاهم و عاد من عاداهم و انصر من نصرهم و

اخذل من خزلهم والعن من ظلمهم واجعلنا ممن يكرر في رجعتهم ومكنا في دولتهم.
حجت عظمی و امین تو بر تمام خلق و زاده هدایت و پرورده تقوا ابی الحسن علی
بن موسی الرضا؛ و درود فرست بر حافظ سرزمین ها و نور بندگان و شافع روز
قیامت و فرزند پیشوایان ارجمند ابی جعفر محمد بن علی تقی جواد؛ و درود فرست
بر حق قدرتمند الهی و وجه نورانی خدا و باب فرازند خدا ابی الحسن علی بن محمد
نقی؛ و درود فرست بر سرور نیکان و پیشوای خوبان و حجت خداوند جبار و عالم
به رازهای نهان و میراث بر علم پیامبر حسن بن علی عسکری؛ و درود فرست بر
جانشین جانشینان و ولی اولیاء الله یاری شده از آسمان و ظفر یافته بر دشمنان،
خلیفه خدای رحمان، هم طراز قرآن و خلیفه ایمان و برطرف کننده غم ها حجه بن
الحسن صاحب الزمان. خداوندا دوستانشان را دوست بدار و با دشمنانشان دشمن باش.
نصرت گرانشان را یاری فرما و تنها گذارند گانشان را تنها گذار و ستم کنندگان به
ایشان را از رحمت خود دور گردان. و از کسانی قرارمان ده که در رجعت ایشان
باز می گردند و از دولت ایشان برخوردارمان ساز.

سطر دوم که در پی این متن آمده و تا وسط درپوش صندوق ادامه یافته، از سمت سر
شریف شروع می شود و در چهار پاره خط، بدین ترتیب به پایان می رسد:

یا برهان یا ناصر من استنصره یا دائم، یا مغنی من استغناه یا موفی من استوفاه یا راعی من
استرعا، یا قائم یا شافی من استشفاه یا حنان، یا قضي من استقضاه یا هادی من استهداه
یا مقوی من استقوا.

ای دلیل روشن، ای یاری دهنده آن که از تو یاری خواهد! ای پاینده! ای بی نیاز کننده
آن که از تو بی نیازی جوید! ای وفادار به آن که از تو وفاداری خواهد! ای مراقب
آن که از تو مراقبت خواهد! ای پابرجا! ای شفا بخش آن که از تو شفا جوید! ای
مهربان! ای بر آورنده حاجت آن که از تو درخواست نماید! ای راهنمای آن که از
تو هدایت طلبد! ای توانا کننده آن که از تو توانایی خواهد!

نوشته‌های سه ستاره هشت پر در وسط درپوش

ستاره اول: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»؛ «بی تردید اولیاءالله نه ترسی دارند و نه اندوهگین می‌شوند» (یونس: ۶۲).

ستاره دوم: «لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَيُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»؛ «خانه سلامت نزد پروردگارشان از آن ایشان است و او به پاداش آنچه می‌کنند، ولی و سرپرست آنان است» (انعام: ۱۲۷).

ستاره سوم: «تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا»؛ «همان بهشتی که آن را به بندگانشان که تقوا پیشه کرده‌اند، عطا می‌کنیم» (مریم: ۶۲).

نوشته‌های سمت سر شریف

بانی صندوق، شاه سلطان حسین صفوی ۱۱۰۹ هـ (می‌گویند این نوشته پیش از تعمیر صندوق موجود بوده است).

اندازه‌ها: طول ۲۱۴ سانتی‌متر، عرض ۱۲۵ سانتی‌متر، ارتفاع ۱۲۷ سانتی‌متر، طول درپوش ۲۲۰ سانتی‌متر، عرض ۱۲۷ سانتی‌متر.

نوشته‌های روی صندوق قبر نرجس خاتون

آنچه بر درپوش صندوق نوشته شده، که از جهت قبله آغاز می‌شود، با حروف نسخ خوانا بدین ترتیب است:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾. اللهم صل على قدوة الانبياء و نخبة الاصفياء و وجه الله على اهل الارض و السماء فخر النبيين ابي القاسم محمد بن عبدالله سيد المرسلين، و صل على عليّ امام المسلمين و سيد الوصيين علي بن ابي طالب امير.

«خداوند و فرشتگانش بر پیامبر درود می‌فرستند. ای مؤمنان شما نیز بر او درود فرستید و تسلیم فرمائش باشید». خداوند! درود فرست بر الگوی پیامبران و سرآمد برگزیدگان و وجه خداوند در برابر اهل زمین و آسمان، مایه افتخار پیامبران،

ابوالقاسم محمد بن عبدالله سرور مرسلان؛ و درود فرست بر علی، پیشوای مسلمانان
و سید اوصیاء علی بن ابی طالب امیر.

نوشته‌های طرف سر

المؤمنین، و صل علی الصدیقة طاهرة العلیمة الرضیة فاطمة الزهراء سیده نساء العالمین
و امها خدیجة الكبرى ام المؤمنین، و صل علی الامامین.
مؤمنان، و درود فرست بر صدیقه طاهره علیمه رضیه فاطمه زهرا، سرآمد تمام زنان
عالم و مادرش خدیجه کبری ام المؤمنین، و درود فرست بر دو پیشوای.

نوشته‌های طرف دیگر

الهمامین المظلومین قرتی عین الرسول و ریحانتی رضیة البتول، امامی الهدی و
کهنفی الوری الحسن و الحسین سیدی شباب اهل الجنة اجمعین، و صل علی امام
الموحدین علی بن الحسین زین العابدین، و صل علی امام المسلمین محمد بن علی
باقر علم النبیین، و صل علی حبل الله المتین جعفر بن محمد الصادق الامین، و صل
علی عیة علم.

دلاور و مظلوم و نور چشم رسول و دو گل خوشبوی رضیه بتول، دو امام هدایت
و پناهگاه مردمان، حسن و حسین، سرور جوانان اهل بهشت؛ و درود فرست بر
پیشوای موحدان علی بن حسین زین العابدین؛ و درود فرست بر امام مسلمانان، محمد
بن علی، شکافنده دانش پیامبران؛ و درود فرست بر ریسمان محکم خدا جعفر بن
محمد صادق امین؛ و درود فرست بر گنجینه علم.

نوشته‌های طرف پاها

الله الحکیم موسی بن جعفر کاظم الحلیم، و صل علی السید الکریم علی بن موسی
الرضا، و محمد التقی و علی بن محمد النقی و الحسن بن علی و الحجّة القائم.
خدای حکیم موسی بن جعفر کاظم بردبار؛ و درود فرست بر آقای بزرگوار علی بن

موسی الرضا، و بر محمد تقی و علی بن محمد تقی و حسن بن علی و حجت قائم.
کنار این نوشته‌ها، سطری دایره‌وار به داخل درپوش صندوق بدین عبارت دیده می‌شود:

یا حبیب یا قریب یا عفو یا غفور یا مجیب یا مغیث یا رقیب یا منیب.

ای محبوب، ای نزدیک، ای بسیار بخشنده، ای آمرزنده، ای اجابت‌گر، ای فریادرس،
ای نگاهبان، ای توبه‌پذیر.

آن‌گاه این سه سطر در میانه سرپوش صندوق خودنمایی می‌کند:

اول: «یا احد یا مغنی یا غنی یا بصیر یا صمد یا مفتی یا علی یا قدیر»؛ «ای یکتا، ای بی‌نیازکننده،
ای توانگر، ای آگاه، ای بی‌نیاز، ای فرمان‌ده، ای بلندمرتبه، ای قدرتمند».

دوم: «یا خیر الناصرین یا خیر الفاتحین»؛ «ای بهترین یاریگران و ای بهترین توفیق‌دهندگان».

سوم: «یا رحمن یا رحیم یا حبیب یا منیب یا ودود یا خبیر یا مجیر یا معین یا سید یا شهید یا حبیب
یا حبیب یا مؤمن یا مهیمن یا مصور یا باری»؛ «ای رحمان، ای رحیم، ای محبوب، ای توبه‌پذیر،
ای مهربان، ای آگاه، ای پناه‌دهنده، ای یاریگر، ای مولا، ای گواه، ای حبیب، ای حسابگر، ای
ایمنی‌بخش، ای مراقب، ای صورتگر، ای آفریدگار».

در جهات چهارگانه صندوق ستاره‌های ده‌پر نقش شده، نوشته‌های داخل آنها عبارت
است از:

ستاره اول طرف سر: «سَلَامٌ عَلٰی اِلٰی یَاسِیْنَ»؛ «سلام بر آل یاسین» (صافات: ۱۳۰).

ستاره دوم: «كُلُّوْا وَاشْرَبُوْا هٰنِیْئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ»؛ «بخورید و بیاشامید. نوش جانتان به پاداش
آنچه می‌کرده‌اید» (طور: ۱۹).

ستاره سوم: «مُتَّكِنِیْنَ عَلٰی سُرُرٍ مَّصْفُوْفَةٍ وَّرَوْحٰنَهُمْ یَحُوْرِ عِیْنٍ»؛ «بر تخت‌های ردیف شده تکیه
زده‌اند و حورعین را به همسری‌شان درآورده‌ایم» (طور: ۲۰).

اندازه‌ها: طول ۱۹۱ سانتی‌متر، عرض ۱۰۳ سانتی‌متر، ارتفاع ۱۰۰ سانتی‌متر.

در جهات مختلف این صندوق‌ها، ابیات شعری زینت‌بخش بوده که متأسفانه در تعمیرات
و بازسازی‌ها محو و زائل شده است. جناب سیدمحمد صنیعی مصلح ورقه‌ای داشت که معتقد

بود اشعار نوشته شده در آن، همان اشعار روی صندوق هاست. وقتی اشعار را ملاحظه کردم، دیدم بیشترشان از جهت وزن و قافیه دچار مشکل است و کم و زیادهایی دارد. لذا به نقل آنها رغبت نیافتم.

زیارتگاه کربلا

در این مکان مقدس دو صندوق وجود دارد که از جهت خاتم کاری و نقش و نگارها و مواد ساخته شده، همانند صندوق‌های پیش گفته است: یکی متعلق به قبر امام حسین علیه السلام و دیگری روی قبر جناب عباس علیه السلام. من این دو صندوق را دیده‌ام، اما به عللی موفق به تحقیق نوشته‌ها و نقش‌های آن نشدم. در نوشته‌ای از سیدصادق حسینی در این باره آمده که دو صندوق زیارتگاه کربلا به فرمان شاه‌سلطان حسین دوم، پادشاه صفوی ساخته شده است.

زیارتگاه نجف

همچنین در نگاشته سیدصادق حسینی آمده که صندوق ضریح امام علی علیه السلام به امر جعفرخان زند، برادر کریم‌خان زند، یکی از شاهان ایرانی، ساخته شده است. البته من خود این صندوق را ندیده‌ام و امیدوارم در فرصتی مناسب به مشاهده و بررسی آن بپردازم.

سخن پایانی

در شهر موصل صندوقی از مرمر تیره‌رنگ وجود دارد که آن را به بارگاه مقدس امام هادی علیه السلام متعلق می‌دانند و نوشته‌های روی آن نیز بدین مطلب گواهی می‌دهد. این صندوق به شکلی زیبا و چشم‌گیر ساخته شده و در دو طرف آن پنج زمینه مرمرین، با نقش‌های برجسته گل و بوته که با دقت و ظرافت کنده‌کاری کرده‌اند، دیده می‌شود. در طرف سر نیز سه زمینه دارای نقش و نگارهای مختلف جلوه‌گری می‌کند و همچنین آن در طرف پاها. بالای این زمینه‌ها، کنده‌کاری‌هایی به شکل طوق و بالاتر، نوشته‌هایی زیبا به خط نسخ خوانا که چهار طرف زمینه‌ها را در بر گرفته، دیده می‌شود. این نوشته‌ها، بسم الله الرحمن الرحیم و تمام آیه الکرسی است.

این صندوق مرمرین، درپوش مسطح از مرمر تیره‌رنگ دارد که در وسط آن فرورفتگی ای تعبیه شده با نقشی از یک قندیل و گلی برجسته در بالا. بر چهار طرف این سطح، نوشته‌هایی با قلم نسخ خاتم‌کاری شده که از طرف سر شروع می‌شود و گرداگرد آن را در بر می‌گیرد؛ عبارت این است:

بسم الله الرحمن الرحيم. هذا ضريح مولانا علي ابن الامام علي الهادي ابن الامام محمد الجواد بن الامام علي الرضا ابن الامام مو.

این قبر مولای ما علی فرزند امام علی هادی فرزند امام محمد جواد، فرزند امام علی رضا فرزند امام مو. (سطر دوم پایین سطر اول، به طرف سر بر می‌گردد).

سی سى الكاظم ابن الامام جعفر بن الصادق ابن الامام محمد الباقر ابن الامام علي زين العابدين ابن.

سی کاظم فرزند امام جعفر بن صادق فرزند امام محمد باقر فرزند امام علی زین‌العابدین فرزند (این سطر در جهت دیگر ادامه می‌یابد).

الامام سيدنا و مولانا الامام السبط الشهيد الحسين بن الامام المرتضى امام المتقين.
امام مولای ما امام نواده پیامبر پیشوای شهید حسین فرزند امام مرتضی علی پیشوای متقیان (این سطر از طرف بیرون به جهت سر بازمی‌گردد).

و سيد الوصيين علي ابن ابي طالب صلوات الله عليهم اجمعين الطيبين الطاهرين.
و سرآمد اوصیاء علی بن ابی‌طالب که درودهای خداوند بر تمام آن پاکان و پاکیزگان باد.

این نوشته‌ها را کتیبه‌ای از نقش‌ها و کنده‌کاری‌های مرمرین و اشکال مختلف با مرمر سفید قوسی شکل که در طرفی از آن امضایی به صورت طغرا دیده می‌شود، احاطه کرده است. طرف دیگر نیز همین‌گونه است. پایین پاها شکل‌های مختلفی به صورت مربع نقش زده شده است. اندازه‌ها: طول ۲۱۷ سانتی‌متر، عرض ۱۱۰ سانتی‌متر و ارتفاع ۱۵۰ سانتی‌متر.

سوغمندانه این صندوق تاریخ ندارد. اما طرز نوشته‌های آن به جهت شباهت به مکتوب‌های محراب «البنجه» مربوط به ۶۸۶ قمری، نشان می‌دهد که به قرن هفتم یا همان حدود برمی‌گردد.